

Azerbaycan’da Yüksek Askerî Eğitim-Öğretimin Tarihî Gelişim Dinamiği

The Historical Development Dynamics of Higher Military Education in Azerbaijan

*Müjkan MEMMEDZADE**

Öz

Makalede Azerbaycan’da yüksek askerî eğitimin tarihî gelişim dinamiği farklı dönemler temelinde sistematik biçimde incelenmiştir. Araştırmanın amacı, ülkede askerî personel yetiştirmenin oluşum aşamalarını, kurumsal değişimleri ve modern dönemde yüksek askerî eğitim sisteminin gelişim eğilimlerini belirlemektir. Analizler göstermektedir ki, 1918-1920 yıllarında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti döneminde millî subay kadrosunun oluşturulması yönünde atılan adımlar, bağımsız askerî eğitimin temellerini meydana getirmiştir. Yüksek askerî eğitim Sovyet yönetimi döneminde merkezî ve ideolojik bir yapıya sahip olsa da bu dönemde kazanılan bilimsel-metodik tecrübeler bağımsızlık sonrasında millî modelin şekillenmesinde temel bir rol oynamıştır. 1991 yılından itibaren yüksek askerî eğitim sisteminde gerçekleştirilen reformlar, millî çıkarların, Azerbaycan’ı yüceltme ideolojisinin ve uluslararası tecrübenin sentezine yönelmiştir. 2000’li yıllardan itibaren NATO standartlarının uygulanması, öğretim programlarının yenilenmesi ve uluslararası iş birliğinin genişletilmesi bu alanda niteliksel olarak yeni bir aşamanın temelini oluşturmuştur. 2022 yılında kurulan Millî Savunma Üniversitesi ise yüksek askerî eğitimin kurumsal ve bilimsel temelini güçlendirilmesinde stratejik bir dönüm noktası olmuştur. Sonuç olarak, Azerbaycan’da yüksek askerî eğitim sistemi günümüzde yalnızca profesyonel subay yetiştirilmesiyle sınırlı değildir; aynı zamanda savunma biliminin gelişimini, teknolojik

* Dr., Azerbaycan Milli Savunma Üniversitesi Askerî Bilimsel Araştırma Enstitüsü. E-posta: mujkan[at]mail.ru, ORCID: 0000-0001-5693-3748.

Geliş Tarihi /Received: 16.09.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 11.12.2025

yeniliklerin uygulanmasını ve millî-manevî değerlerin korunmasını sağlayan kapsamlı bir model olarak şekillenmiştir. Geleceğe yönelik perspektifler ise bilimsel araştırma potansiyelinin güçlendirilmesi ve uluslararası standartlara tam entegrasyonun derinleştirilmesi yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Askerî Reform, Azerbaycan Millî Savunma Üniversitesi, NATO standartları, Savunma Bilimi, Yüksek askerî eğitim.

Abstract

The article provides a systematic analysis of the historical dynamics of higher military education in Azerbaijan across different periods. The main objective of the research is to identify the stages of formation in military personnel training, institutional transformations, and the developmental trends of the higher military education system in the modern era. The analysis reveals that during the years 1918-1920, under the Azerbaijan Democratic Republic, the initial steps taken toward the establishment of a national officer corps laid the ideological foundations for independent military education. Although higher military education during the Soviet period was centralized and ideologically driven, the scientific and methodological experience accumulated in that era played a fundamental role in shaping the national model after the restoration of independence. Since 1991, the system of higher military education has undergone reforms aimed at integrating national interests, Azerbaijani identity ideology, and international experience. From the 2000s onward, the adoption of NATO standards, the modernization of curricula, and the expansion of international cooperation have marked the beginning of a qualitatively new stage in this field. The establishment of the National Defense University in 2022 became a strategic turning point in strengthening the institutional and scientific foundations of higher military education. In conclusion, the system of higher military education in Azerbaijan today goes beyond the training of professional officers; it has evolved into a comprehensive model that ensures the development of defense science, the application of technological innovations, and the preservation of national and moral values. Future prospects are associated with strengthening scientific research potential and deepening full integration into international standards.

Keywords: Defense Science, Higher Military Education, Military Reforms, Azerbaijan National Defense University, NATO Standards.

Giriş

Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin güvenlik ve savunma politikasının temel dayanaklarından biri, profesyonel askerî personel yetiştirilmesidir. Devletçilik geleneklerinin korunması, ulusal egemenliğin güçlendirilmesi ve bölgede yaşanan jeopolitik değişimler bağlamında yüksek nitelikli subayların yetiştirilmesi, ulusal çıkarların korunması açısından stratejik önem taşımaktadır. Bu anlamda yüksek askerî eğitim sistemi yalnızca silahlı kuvvetler için uzman yetiştirme işlevi görmemekte, aynı zamanda millî ideolojinin taşıyıcısı ve ordu yapılanmasının bilimsel-teorik temeli olarak da rol üstlenmektedir.

Azerbaycan'da askerî eğitimin tarihsel gelişimi, ülkenin genel siyasal gelişim evreleriyle yakından ilişkilidir. XX. yüzyılın başlarında, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti döneminde millî ordu yapılanmasının ilk adımları atılırken, askerî kadro yetiştirmenin de temelleri atılmıştır. O dönemde genç devlet, mevcut maddî-teknik imkânların sınırlılığına ve bölgedeki karmaşık siyasî koşullara rağmen, subay kurslarının teşkil edilmesi ve millî askerî uzmanların yetiştirilmesi yönünde önemli adımlar atmıştır. Bu süreç Cumhuriyetin yıkılmasıyla kesintiye uğramış, ancak millî askerî kadro fikri toplumsal bilinçte varlığını sürdürmüştür¹.

1920 yılında Azerbaycan'ın Sovyetleştirilmesinin ardından yüksek askerî eğitim sistemi SSCB'nin birlik düzeyindeki yapısına entegre edilmiş; subay yetiştirme süreci, çoğunlukla birliğin çeşitli şehirlerinde faaliyet gösteren askerî akademilerde yürütülmüştür. Bu durum, bir yandan Azerbaycan kökenli askerî uzmanların yüksek düzeydeki Sovyet askerî okullarında eğitim almalarına olanak tanımış; diğer yandan millî askerî bilimsel geleneklerin oluşumunu sınırlamıştır. Sovyet döneminde Bakü ve diğer şehirlerde faaliyet gösteren askerî okullar daha çok hazırlık düzeyinde eğitim verirken, yüksek nitelikli subay yetiştirme faaliyetleri genellikle Moskova, Leningrad ve Kiev gibi merkezlerde gerçekleştirilmiştir.

1991 yılında Azerbaycan'ın devlet bağımsızlığını yeniden kazanmasıyla birlikte yüksek askerî eğitimin gelişimi yeni bir döneme girmiştir. Karabağ çatışmasının yoğunlaşması, bölgedeki askerî-siyasal durum ve ulusal ordunun hızla kurulması gerekliliği, bağımsız askerî

¹ “Lider”, *Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası*, c. 1, Bakü 2004, s. 102.

eğitim sisteminin oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Bu dönemde temel hedef, yalnızca millî subay kadrolarının hazırlanması değil, aynı zamanda NATO standartlarına uygun öğretim programlarının uygulanması ve uluslararası askerî eğitim deneyimlerinin incelenmesiydi. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti ile imzalanan askerî iş birliği anlaşmaları sayesinde genç subayların yabancı akademilerde eğitim alması, millî kadro potansiyelinin hızla gelişmesine önemli katkı sağlamıştır².

“Yüksek askerî eğitim” kavramının kesin biçimde tanımlanması, Azerbaycan askerî-eğitim sisteminde bilimsel-metodolojik ardışıklığın temin edilmesi açısından hususi önem taşımaktadır. Terim, farklı kaynaklarda kimi zaman yalnız ilk subay hazırlığını, kimi zaman ise subayların kariyer boyunca geçtikleri tüm hizmet-içi eğitim, uzmanlık artırımı ve meslekî gelişim merhalelerini ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Birinci yaklaşımda “yüksek askerî eğitim”, askerî yüksekokullarda uygulanan temel subay hazırlığını kapsamakta olup klasik yükseköğretimin askerî karşılığı gibi değerlendirilmektedir. İkinci yaklaşımda ise kavram daha geniş bir muhteviyata sahiptir ve operasyonel-taktik, operasyonel-stratejik hazırlık programları, kısa süreli kurslar ve süreklilik arz eden meslekî gelişim merhalelerini içine almaktadır; bu yönüyle NATO ülkelerinde tatbik edilen “Professional Military Education (PME)” modeline yakındır. Mevcut normatif çerçeve, Azerbaycan ordusunda her iki yaklaşımın bütünleşik şekilde benimsendiğini göstererek, yüksek askerî eğitimi çok kademeli, sürekliliğe dayanan ve kompleks bir profesyonel hazırlık sistemi gibi tanımlamaktadır. Bu sebeple kavramın araştırmalarda ve öğretim belgelerinde doğru, tutarlı biçimde kullanılması hem terminolojik karışıklığın önüne geçmekte hem de askerî eğitim modelinin bilimsel esaslarla değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır.

Günümüzde yüksek askerî eğitim sistemi, yalnızca silahlı kuvvetlerin profesyonel subaylarla donatılmasını değil, aynı zamanda bilimsel araştırma faaliyetleri, savunma sanayii ile entegrasyon ve ulusal güvenlik stratejisinin uygulanması yönünde kapsamlı bir rol üstlenmektedir. Karabağ Zaferi ve savaş sonrası dönemdeki yeni

² T. Məmmədov, *Müstəqil Azərbaycanın Hərbi Təhsil Strategiyası*, Təhsil, Bakü 2001, s. 133.

gereklilikler, askerî eğitimin içeriğinde yeni yaklaşımların uygulanmasını, muharebe tecrübesine dayalı pratik bilgilerin öğretim programlarına dâhil edilmesini gerekli kılmıştır. Bu bağlamda, Azerbaycan'da yüksek askerî eğitimin tarihsel gelişim dinamiğinin incelenmesi yalnızca geçmişin bilimsel bir analizi değil, aynı zamanda gelecekteki gelişim yönelimlerinin belirlenmesi açısından da özel bir önem taşımaktadır.

1. Erken Dönem ve Cumhuriyet Aşaması (1918-1920)

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin (AHC) kuruluşuyla birlikte, ulusal devlet inşa süreci farklı alanlarda olduğu gibi, ordu ve askerî eğitim sahasında da köklü yenilikleri zorunlu kılmıştır. 28 Mayıs 1918 tarihinde ilan edilen bağımsızlık bildirgesi yalnızca siyasi egemenliği sağlamamış; aynı zamanda bağımsız devletin savunmasını gerçekleştirecek profesyonel silahlı kuvvetlerin ve bunları yönetecek yüksek nitelikli ulusal kadroların yetiştirilmesini de gerektirmiştir³. AHC döneminde askerî yapılanmanın temel ilkeleri Osmanlı askerî tecrübesine dayansa da, ülkenin kendine özgü sosyo-politik koşulları dikkate alınarak yerel bir askerî eğitim modelinin oluşturulmasına gayret gösterilmiştir⁴.

1918 yılının ilkbahar-yaz aylarında bölgede hüküm süren karmaşık askerî-siyasi ortam, Bakü Sovyeti ile Ermeni Taşnak silahlı gruplarının faaliyetleri ve Kafkas İslam Ordusu'nun Azerbaycan'a sağladığı askerî yardım, AHC liderliğini ordu yapılanması yönünde acil kararlar almaya sevk etmiştir⁵. Azerbaycan Parlamentosu, Haziran 1918'de Savunma Bakanlığı'nın kurulması ve ulusal silahlı kuvvetlerin teşkili hakkında karar almıştır⁶. Bu karar, ulusal subay kadrosunun yetiştirilmesini devletin stratejik önceliklerinden biri hâline getirmiştir.

Ulusal kadro yetiştirilmesi yönünde ilk adım olarak Gence ve Bakü'de kısa süreli subay eğitim kurslarının düzenlenmesi planlanmıştır. Savunma Bakanlığı'nın emriyle kurulan bu kursların amacı, savaş

³ M. Məmmədşadə, "Azərbaycanda Ali Hərbi Təhsilin İnkişafının Tarixi-Pedaqoji Tədqiqi", *Elmi Tədqiqat Beynəlxalq Elmi Jurnal*, Sayı 3 (2025), c. 5, s. 15-20.

⁴ R. Hüseynov, *Milli Ordunun Formalaşması (1918–1920)*, Şərq-Qərb, Bakü 2015, s. 58.

⁵ T. Məmmədov, *Cümhuriyyət Dönəmində Hərbi Siyasət*, Qanun, Bakü 2018, s. 33.

⁶ *Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamentinin Qərarları (1918–1920)*, Azərənşr, Bakü 1998, s. 11.

koşullarında ulusal ordunun subay ihtiyacını karşılamaktı⁷. Kurslara kabulde temel kriterler arasında askerî ön deneyim, eğitim düzeyi ve fiziksel yeterlilik ön plandaydı. Eğitim programı esas olarak Osmanlı askerî yönetmelikleri ile Rus İmparatorluğu döneminden kalan öğretim planlarına dayanıyordu ki, bu durum geçiş döneminin çelişkilerini yansıtıyordu⁸.

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti döneminde askerî eğitim sisteminin şekillenmesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun askerî tecrübesi özel bir önem taşımaktaydı. 1918 yılının Haziran ayında Bakü'nün savunulması ve ulusal ordunun teşkili amacıyla Kafkas İslam Ordusu'nun Azerbaycan'a gönderilmesi, iki devlet arasında askerî iş birliğinin temelini atmıştır⁹. Osmanlı subayları tarafından verilen eğitimler ve düzenlenen kurslar, yerel kadroların kısa sürede profesyonel askerî bilgi edinmelerine imkân sağlamıştır. Bu deneyim hem taktik hazırlık hem de yönetim ilkeleri açısından Azerbaycan askerî eğitim sürecinin gelecekteki gelişimine önemli etkilerde bulunmuştur.

Osmanlı askerî misyonunun önde gelen subayları, özellikle Nuri Paşa ve diğer deneyimli komutanlar, yerel gençlerin eğitime katılmakla kalmamış, aynı zamanda öğretim materyallerinin hazırlanmasına da doğrudan destek vermişlerdir¹⁰. Bu durum, ulusal askerî eğitim sisteminin oluşması için önemli bir teorik ve pratik temel yaratmıştır. Hatta AHC döneminde kurulan bazı öğretim kurslarında Osmanlı Türkçesiyle hazırlanmış ders materyallerinin kullanılmış olması, bu etkinin derinliğini ortaya koymaktadır¹¹.

AHC hükümeti ulusal askerî eğitim kurumlarının oluşturulması yönünde önemli kararlar almış olsa da ülkenin sınırlı maddi-teknik kaynakları ve siyasî istikrarsızlık bu planların tam olarak hayata geçirilmesini engellemiştir. Hükümet, Gence şehrinde askerî okul açmayı

⁷ T. Məmmədov, *Cümhuriyyət Dönəmində Hərbi Siyasət*, s. 44.

⁸ V. İsmayilov, *Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti və Hərbi Reformlar*, GDU, Gəncə 2020, s. 92.

⁹ V. İsmayilov, *Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti və Hərbi Reformlar*, 27.

¹⁰ N. Şixəliyev, *Nuru Paşa və Qafqaz İslam Ordusu*, Təhsil, Bakı 2014, s. 63.

¹¹ H. Yılmaz, *Osmanlı-Azerbaycan Askerî Tecrübesi*, Atatürk Araştırmaları Merkezi, Ankara 2015, s. 80.

planlanmış, ancak malî zorluklar ve devam eden askerî operasyonlar sebebiyle bu girişim başlangıç aşamasında kalmıştır¹².

Bunun yanı sıra, o dönemde mevcut askerî eğitim kaynaklarının büyük bir kısmı Çarlık Rusyası'ndan kalma unsurlardı ve bunların yenilenmesi için yeterli insan gücü ve teknik imkân bulunmamaktaydı¹³. Bu koşullar altında subay yetiştirme süreci çoğunlukla hızlandırılmış kurslar, kısa süreli eğitim kampları ve savaş tecrübesi yoluyla gerçekleştirilmekteydi. Bu yöntemler subayların pratik becerilerini arttırsa da uzun vadeli bilimsel araştırma altyapısının oluşmasına imkan vermemiştir.

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kısa ömürlü olmasına (1918-1920) rağmen, ulusal askerî eğitimin temel ilkelerinin oluşması sonraki dönemler için kritik bir zemin hazırlamıştır. Cumhuriyet döneminde düzenlenen subay eğitim kursları, Osmanlı ile askerî iş birliği deneyimi ve ulusal kadro potansiyelinin gelişimi, sonraki Sovyet ve bağımsızlık dönemlerinde uygulanan askerî eğitim politikaları için teorik ve pratik bir temel oluşturmuştur.

Bu dönemde yetişen subayların bir kısmı Sovyet yönetimi yıllarında da askerî alanda faaliyetlerini sürdürmüş, 1991 sonrasında bağımsız Azerbaycan'ın askerî yapılanmasına doğrudan etkide bulunan tarihî geleneklerin aktarımında aracı rol oynamıştır¹⁴. Bu sebeple, Cumhuriyet dönemindeki askerî eğitim girişimleri yalnızca kısa vadeli bir proje değil, aynı zamanda ulusal askerî kimliğin şekillenmesinde temel bir aşama olarak değerlendirilmektedir.

2. Sovyet Dönemi ve Askerî Eğitimin Yeniden Yapılandırılması (1920-1991)

1920 yılının Nisan ayında AHC'nin yıkılması ve Bolşeviklerin iktidara gelişiyle birlikte, ülkede tüm devlet yönetim sisteminde olduğu gibi, askerî eğitim alanında da köklü değişiklikler başlamıştır. Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (AzSSR) Sovyetler Birliği'ne dâhil olduktan sonra, yüksek askerî eğitim sistemi birlik düzeyindeki

¹² G. Əliyeva, *Gəncə Hərbi Məktəb Layihəsi (1919)*, Elm və Təhsil, Bakı 2021, s. 29.

¹³ S. Kerimov, *Voennoe obrazovanie na Kafkaze v period çarskoy Rossii, «Nauka»*, Moskva 1985, s. 134.

¹⁴ A. Məmmədli, *Sovet Dönəmində Azərbaycanlı Zabitlər*, Şərq-Qərb, Bakü 2011, s. 140.

genel modele entegre edilmiş, ulusal askerî kadro yetiştirilmesi Sovyet ideolojik çerçevesi içinde yeniden düzenlenmiştir¹⁵.

1920'li yılların başlarında yeni Sovyet yönetimi, Azərbaycan'da ulusal ordunun dağıtılmasını ve silahlı kuvvetlerin Kızıl Ordu bünyesine katılmasını temel öncelik olarak ilan etti. Bu politika, önceki yıllarda şekillenmeye başlayan bağımsız askerî eğitim kurumlarının faaliyetlerine son verdi. Azərbaycanlı gençlerin subay yetiştirilmesi için başlıca yön, Sovyetler Birliği'nin farklı şehirlerinde (Moskova, Leningrad, Kiev, Tiflis vb.) bulunan yüksek askerî okullar oldu¹⁶.

1921 yılından itibaren Bakü ve Gence'de faaliyet gösteren askerî eğitim kursları, Sovyet tipi "Kızıl Komutanlar Okulları" ile değiştirildi. Bu okulların temel görevi, yeni ideolojik temeller üzerinde, proletarya-devrimci ruhta kadro yetiştirmektir¹⁷. Eğitim programları Marksizm-Leninizm ideolojisine uyarlanmış; askerî derslerin yanı sıra siyasî eğitim, sınıf mücadelesi tarihi ve Sovyet devlet yapısı dersleri de zorunlu olarak okutulmuştur¹⁸. Bu dönemin eğitim anlayışı yalnızca askerî becerilerin geliştirilmesine değil, aynı zamanda "Sovyet insanı"nın ideolojik olarak şekillendirilmesine hizmet ediyordu.

Sovyet döneminde Azərbaycan'daki askerî eğitimin ana merkezlerinden biri, 1930'lu yılların sonlarında faaliyete başlayan Bakü Yüksek Birlik Komutanları Okulu idi. Bu okul, Azərbaycan ve diğer Güney Kafkasya cumhuriyetleri için genç subayların temel eğitim üssü haline gelmişti¹⁹. Eğitim, esas olarak genel birlik, haberleşme ve topçuluk alanlarında yürütülüyordu. Müfredatta Sovyet savaş yönetmelikleri, taktik, askerî teknolojiler ile birlikte siyasal eğitim kursları da yer almaktaydı.

Bakü okulunun mezunları, daha sonra Sovyet Silahlı Kuvvetleri'nin çeşitli birliklerinde görev yapmış; bir kısmı da Moskova

¹⁵ A.Əliyev, *Sovetləşmə Dövründə Azərbaycanın Hərbi Quruculuğu*, Elm Nəşriyyatı, Bakü 2016, s. 37.

¹⁶ E. Quliyev, *Sovet Dövründə Hərbi Təhsil Siyasəti*, Təhsil Nəşriyyatı, Bakü, 2010, s. 55.

¹⁷ M. Məmmədzaadə, "Azərbaycanda Ali Hərbi Təhsilin İnkişafının Tarixi-Pedaqoji Tədqiqi", *Elmi Tədqiqat Beynəlxalq Elmi Jurnalı*, Sayı 3 (2025), c. 5, s. 15-20.

¹⁸ E. Quliyev, *Sovet Dövründə Hərbi Təhsil Siyasəti*, s. 28.

¹⁹ T. Məmmədov, *Bakı Ali Ümumqoşun Komandanları Məktəbinin Tarixi*, Azərnəşr, Bakü 2018, s. 74.

Yüksek Askerî Akademisi, Frunze Askerî Akademisi gibi birlik düzeyindeki prestijli kurumlara gönderilmiştir²⁰. Bu sistem bir yandan ulusal subay kadrolarının profesyonel gelişimini sağlarken, diğer yandan onların Sovyet ideolojik denetimi altında yetişmesine sebep oluyordu. Azerbaycanlı subayların yüksek askerî uzmanlık kazanmak amacıyla genellikle Moskova'daki seçkin akademilere gönderilmesi, onların Sovyet savunma doktriniyle daha sıkı bir ilişki içinde olmalarını zorunlu kılmıştır²¹.

1941-1945 yıllarındaki Büyük Vatan Savaşı, Sovyetler Birliği'nin tüm cumhuriyetlerinde olduğu gibi, Azerbaycan'da da askerî kadro yetiştirilmesine büyük bir ivme kazandırdı. Bakü ve diğer şehirlerde düzenlenen hızlandırılmış subay eğitim kursları, savaş koşullarının gereksinimlerine uygun şekilde kısaltılmış programlarla yürütülüyordu. Savaş sürecinde Azerbaycanlı gençlerin askerî okullara katılımı kitlesel bir nitelik kazanmış, onbinlerce Azerbaycanlı subay Sovyet Silahlı Kuvvetleri'nin çeşitli cephelerinde görev almıştır.²²

Bu dönemde Bakü Yüksek Birlik Komutanları Okulu'nun yanı sıra Güney Kafkasya'daki diğer askerî eğitim kurumları da Azerbaycanlı kursiyerlerin kabul oranlarını artırmıştır. Savaş sonrasında bu kadrolar, cumhuriyet içerisindeki askerî komiserliklerde, eğitim poligonlarında ve askerî kurslarda öğretmen ve yönetici olarak çalışarak yerel askerî potansiyelin güçlenmesine katkıda bulunmuşlardır²³.

Sovyet askerî eğitimi yalnızca meslekî bilgi aktarımıyla sınırlı değildi; temel amaç aynı zamanda “Sovyet yurttaşının” ideolojik biçimlendirilmesiydi. Eğitim programlarının ayrılmaz bir parçası olan siyasî dersler, Komünist Parti kararlarının öğretilmesi ve ateist terbiyenin yerleştirilmesi, ulusal kimlik bilincini zayıflatmayı hedefliyordu. Azerbaycanlı subaylar yüksek askerî uzmanlık edinmelerine rağmen,

²⁰ S. Kerimov, *Azerbaycanskiye ofitserı v voyennıh akademiyah SSSR*, “Nauka”, Moskva 1987, s. 120.

²¹ G. Əliyeva, *Frunze Hərbi Akademiyası və Azərbaycanlı Məzunlar*, Təhsil Nəşriyyatı, Bakü, 2019, s. 83.

²² İ. Rüstəmov, *Böyük Vətən Müharibəsi illərində Hərbi Kadr Hazırlığı*, Elm və Təhsil Nəşriyyatı, Bakü 2020, s. 144.

²³ V. Mehdiyev, *Müharibə illərində Azərbaycanlı Zabitlərin Fəaliyyəti*, Qanun Nəşriyyatı, Bakü 2015, s. 52.

müfredatta millî dil ve tarih derslerinin bulunmaması, kültürel kimliğin korunmasında belirli zorluklara yol açmaktaydı.

Bununla birlikte, Azərbaycan halkının askeri gelenekleri ve yerel kadroların yüksek entelektüel düzeyi Sovyet modelinde dahi kendini göstermekteydi. Bakü okulunun mezunları arasında Azərbaycan kökenli general ve amirallerin yetişmesi, millî askeri potansiyelin bu dönemde de korunabildiğinin açık göstergesidir. Bu mezunlar, sonraki yıllarda bağımsız Azərbaycan ordusunun kurulmasında önemli roller üstlenmiştir.

20. yüzyılın ikinci yarısında Sovyetler Birliği'nde askeri-sanayi kompleksinin gelişimi, yüksek askeri eğitim sisteminde de önemli yeniliklere neden oldu. 1960-1970'li yıllarda Sovyet askeri okullarında füze teknolojileri, hava savunması ve elektronik harp gibi alanlarda yeni fakülteler açılmıştır²⁴. Bakü okulunda da modern teknik derslerin oranı artmış, laboratuvarlar yenilenmiş ve simülasyon sistemleri uygulanmaya başlanmıştır. Bu durum, Azerbaycanlı kursiyerlerin yüksek teknolojiye dayalı savaş alanlarında bilgi edinmelerine olanak tanımıştır.

Aynı zamanda, bu yıllarda Sovyetler Birliği'nin uluslararası askeri iş birliği politikası çerçevesinde, Azerbaycanlı subayların Küba, Vietnam ve Mısır gibi ülkelerde askeri danışman olarak görev yapmaları onların pratik tecrübelerini daha da zenginleştirmiştir²⁵. Bu deneyim, bağımsızlık döneminde Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri'nin uluslararası askeri iş birliği programlarının temeline dönüşmüştür.

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Azerbaycan bağımsızlığını yeniden kazandığında, modern ordu yapılanması için gerekli olan temel kadro tabanı esasen Sovyet askeri okullarında eğitim almış subaylardan oluşuyordu. Bu subaylar, hem taktik hem de stratejik düzeyde yüksek bir hazırlığa sahip olmanın yanı sıra, modern askeri teknoloji ve yönetim ilkeleri konusunda geniş bilgi birikimine sahiptiler. Bu subayların önemli bir bölümü, sonraki yıllarda Azerbaycan Savunma Bakanlığı ve Millî Savunma Üniversitesi'nde yönetici görevlerde

²⁴ *Azərbaycan SSR Müdafiə Komissarlığının Arxiv Materialları (1941-1945)*, Bakü, 2005.

²⁵ A. Qasımov, *Sovet İdeologiyası və Hərbi Təhsil, Şərq-Qərb Nəşriyyatı*, Bakü 2011, s. 126.

bulunarak Sovyet askerî eğitiminin olumlu yönlerini ulusal askerî sistemin gelişimine uyarlamaya çalışmıştır²⁶.

Genel olarak, Sovyet döneminde yüksek askerî eğitimin gelişimi Azerbaycan açısından çelişkili, fakat son derece önemli bir evre olmuştur. Bir yandan ulusal askerî kimlik ideolojik baskı altında tutulmuş, diğer yandan ise yüksek nitelikli profesyonel kadrolar yetiştirilmiştir. Bu deneyim, bağımsızlık döneminde millî askerî eğitim sisteminin kurulmasında önemli bir teorik ve pratik temel olarak değerlendirilmiştir.

3. Bağımsızlıktan Sonraki İlk Dönem (1991-2000)

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Azerbaycan Cumhuriyeti bağımsızlığını yeniden kazandığında, ulusal güvenlik ve savunma sistemi karşısında tamamen yeni ve çok boyutlu görevler ortaya çıktı. Bu görevlerin merkezinde, profesyonel bir ulusal ordunun kurulması ve onun etkin bir biçimde yönetilmesi için yüksek nitelikli subay kadrolarının yetiştirilmesi bulunuyordu. Sovyet askerî eğitim sisteminin çöküşüyle Azerbaycan, bağımsız askerî kadro yetiştirme açısından kurumsal bir temel eksikliğiyle karşı karşıya kaldı²⁷. Bu sebeple, 1991-2000 dönemi yalnızca bağımsız devlet inşası bakımından değil, aynı zamanda ulusal yüksek askerî eğitim sisteminin oluşumu açısından da bir geçiş ve temel atma evresi olarak değerlendirilmektedir.

Bağımsızlığın ilk yıllarında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin askerî yapılanmasıyla ilgili kabul edilen yasal düzenlemeler, yüksek askerî eğitimin gelişme yönlerini belirledi. 9 Ekim 1991 tarihli "Azerbaycan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetleri Hakkında Kanun", ulusal ordu yapılanmasının hukukî temelini oluşturdu ve askerî kadro yetiştirmenin millî devletçilik ilkelerine uygun olarak düzenlenmesini öngördü²⁸. Kısa süre içerisinde Savunma Bakanlığı, Devlet Sınır Birlikleri ve İç Güvenlik Kuvvetleri bünyesinde askerî eğitim ve personel yetiştirilmesiyle ilgili yönetmelikler kabul edildi.

²⁶ V. İsmayılov, *Sovet Dövründə Azərbaycanlı Generallar*, Elm və Təhsil Nəşriyyatı, Bakü 2017, s. 95.

²⁷ N. Əliyev, *Azərbaycan Respublikasında Hərbi Təhsil Sisteminin İnkişaf Mərhələləri*, Elm Nəşriyyatı, Bakü 2014, s. 41.

²⁸ <https://e-qanun.az/framework/37672>.

1993 yılından itibaren devlet kurumları, ulusal subay kadrosunun yetiştirilmesi amacıyla bağımsız öğretim kurumları oluşturulması yönünde adımlar atmaya başladı. Bu çerçevede, 1992 yılı Nisan ayından itibaren ilgili askerî okul Azerbaycan Cumhuriyeti'nin yasal yetkisine devredildi ve eski Sovyet askerî okullarının kadro potansiyelinden yararlanılarak ilk öğretim süreci oluşturuldu²⁹. Bu okulun kurulması, bağımsızlık dönemi açısından stratejik bir olay niteliği taşıyordu; zira ülke içinde subay yetiştirilmesi, ulusal güvenlik stratejisinin temel unsuru hâline gelmişti.

1990'lı yılların başında Ermenistan-Azerbaycan çatışmasının aktif bir evreye geçmesi, askerî eğitim sistemine doğrudan etki yaptı. Karabağ'da devam eden savaş ortamında orduda profesyonel subay eksikliği ciddi biçimde hissediliyordu. Bu sebeple hükümet, hızlandırılmış eğitim programları ve kısa dönemli subay kursları düzenlemek zorunda kaldı. Bu kurslar, genellikle eski Sovyet askerî okulu mezunları ile savaş tecrübesine sahip kişiler tarafından yürütülüyordu.

Aynı zamanda, Türkiye Cumhuriyeti ile imzalanan askerî-teknik iş birliği anlaşmaları, Azerbaycan subaylarının kardeş ülkedeki yüksek askerî okullarda eğitim görmelerine imkân tanıdı.³⁰ 1992 yılından itibaren genç Azerbaycanlı askerler, Kara Harp Okulu, Hava Harp Okulu ve diğer yüksek askerî eğitim kurumlarına gönderilmeye başlandı. Bu deneyim kısa zamanda kadro açığının kapatılmasına destek verdi.

Sovyet döneminden miras kalan öğretim programlarının yeni jeopolitik gerçekliklere uyarlanması gerekiyordu. 1994-1998 yılları arasında Azerbaycan Yüksek Askerî Okulu ve diğer askerî eğitim kurumlarının müfredatları kademeli biçimde yeniden düzenlendi. Bu yeniliklerdeki temel amaç, ulusal askerî doktrinin gereklerine uygun olarak modern taktik, operasyonel ve stratejik bilgi öğretimini sağlamak idi.

²⁹https://az.wikipedia.org/wiki/Heyd%C9%99r_%C6%8Fliyev_ad%C4%B1na_H%C9%99rbi_%C4%B0nstitut.

³⁰ “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Askerî Eğitim İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”, 1993.

Müfredatda millî askerî tarih, çağdaş uluslararası hukuk, NATO standartları ve modern askerî teknolojilerle ilgili derslerin eklenmesi bu dönemin en önemli yeniliklerinden biri olarak öne çıkmaktadır³¹. Aynı zamanda, personelin fizikî hazırlığı, muharebe taktikleri ve dil eğitimi (özellikle Türkiye Türkçesi ve İngilizce) güçlendirilmiştir. Bu durum, hem bölgesel güvenlik ortamındaki değişen tehditlere karşı koymak hem de uluslararası askerî iş birliği imkanlarından etkin şekilde yararlanma amacı taşımaktaydı³².

1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren Azerbaycan'ın yüksek askerî eğitim kurumları, uluslararası ortaklarla ilişkilerini genişletmeye başladı. 1994 yılında NATO'nun "Barış için Ortaklık" programına katılmakla birlikte Azerbaycan askerî eğitim sistemi, Türkiye, Fransa, Almanya ve NATO üyesi diğer Avrupa devletlerinin tecrübelerine daha yakın bir biçimde entegre olmaya başlamıştır. Bu kapsamda, genç subayların yurt dışında uzmanlık kurslarına katılımı sağlandı; öğretim materyalleri ve laboratuvar altyapısının modernleştirilmesi için maddi destek temin edildi³³. Bu dönemde askerî okullarda bilgisayarlı öğretim sınıfları, simülasyon teknolojileri ve modern eğitim poligonları oluşturulmaya başlandı. Bu gelişmeler, 2000'li yılların başında profesyonel bir ordunun teşekkülüne sağlam bir temel hazırladı³⁴.

1991-2000 dönemi, Azerbaycan yüksek askerî eğitimi tarihinde hem krizlerle hem de yaratıcı adımlarla karakterize edilen bir dönem olmuştur. Bir yandan, eski Sovyet kadro potansiyelinin tükenmesi ve savaş koşulları öğretim sürecinde ciddi zorluklar yaratmıştır. Diğer yandan, tam da bu dönemde ulusal askerî eğitim sisteminin temel kurumsal altyapısı oluşturulmuş, uluslararası iş birliği alanında ilk adımlar atılmış ve bağımsız devletin güvenlik gereksinimlerine uygun personel yetiştirme modeli belirlenmiştir³⁵.

³¹ V. Mehdiyev, *Milli Hərbi Doktrina və Tədris İslahatları*, Elm Nəşriyyatı, Bakü 2008, s. 112.

³² Ş. Abbasov, *Azərbaycan Hərbi Təhsilində Xarici Dil Hazırlığı*, Qafqaz Universiteti Nəşrləri, Bakü 2006, s. 49.

³³ S. Kərimov, *Hərbi Təhsil Müəssisələrinin Maddi-Texniki Modernləşdirilməsi*, Təhsil Nəşriyyatı, Bakü 2009, s. 135.

³⁴ M. Məmmədzaadə, "Azərbaycanda Hərbi Təhsilin İnkişafının Tarixi Mərhələləri", *Xəbərlər Məcmuəsi*, Sayı 12 (2025), c. 2, s. 37–43.

³⁵ A. Məmmədli, *Müstəqillik İllərində Azərbaycan Zabit Korpusunun Formalaşması*, Şərq-Qərb Nəşriyyatı, Bakü 2011, s. 44.

Bu dönem, Azerbaycan'ın ilerleyen yıllarda profesyonel subay kadrosunun yetiştirilmesi, askerî akademik bilimin geliştirilmesi ve uluslararası askerî yapılara entegrasyonu açısından kalıcı ve sağlam bir temel teşkil etmiştir.

4. Modernleşme ve NATO Standartlarına Entegrasyon Aşaması (2000-2010)

2000-2010 yılları, Azerbaycan'ın yüksek askerî eğitim sisteminde yeniden yapılanma, öğretim programlarının uluslararası standartlara uyarlanması ve modern teknolojilerin uygulanması açısından yoğun bir modernleşme dönemi olarak nitelendirilmektedir. Bu dönemin temel özelliği, bağımsızlığın ilk 10 yılında temeli atılmış ulusal askerî eğitim sisteminin nitelik bakımından yeni bir gelişme aşamasına geçmesi, NATO ile iş birliğinin derinleşmesi ve Avrupa askerî deneyiminin geniş biçimde uygulanmasıyla belirlenmiştir³⁶.

2000'li yılların başlarından itibaren Azerbaycan Cumhuriyeti'nin güvenlik ortamında yaşanan değişiklikler (özellikle bölgesel çatışmaların sürekliliği ve enerji kaynaklarının ihracıyla bağlantılı jeopolitik risklerin artması) ulusal ordu yapılanmasına ve askerî eğitime özel önem verilmesini zorunlu kılmıştır. 2007 yılında kabul edilen “Azerbaycan Cumhuriyeti Ulusal Güvenlik Konsepti”³⁷ ve 2010 yılında onaylanan “Askerî Doktrin” belgelerinde, yüksek askerî eğitimin çağdaş tehdit ve meydan okumalar doğrultusunda geliştirilmesi devlet politikasının temel yönlerinden biri olarak belirlenmiştir³⁸. Bu belgelerde subay kadrolarının NATO standartlarına uygun bir profesyonellik düzeyine ulaşması stratejik hedef olarak tanımlanmıştır.

Hükûmet düzeyinde alınan kararlar, askerî eğitim kurumlarının maddi-teknik altyapısının güçlendirilmesine, uluslararası iş birliği çerçevesinde personel yetiştirmenin genişletilmesine ve eğitim süreçlerinde modern teknolojilerin uygulanmasına yönelmişti. Savunma Bakanlığı'nın 2004-2008 yıllarını kapsayan gelişim programı çerçevesinde yüksek askerî okulların altyapısı yenilenmiş; laboratuvarlar, bilgisayar sınıfları ve simülasyon teknolojileriyle donatılmıştır.

³⁶ N. Əliyev, *Azərbaycan Respublikasında Hərbi Təhsil Sisteminin İnkişaf Mərhələləri*, Elm Nəşriyyatı, Bakü 2014, s. 24.

³⁷ *Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Konsepsiyası*, Bakü 2005.

³⁸ *Azərbaycan Respublikasının Hərbi Doktrinası*, Bakü 2005.

Azerbaycan'ın 1994 yılında katıldığı NATO'nun "Barış için Ortaklık" (PfP) programı, 2000'li yıllarda askerî eğitim sisteminde somut sonuçlar vermeye başlamıştır. 2002 yılından itibaren Azerbaycanlı subaylar, NATO'nun Brüksel'deki Güvenlik ve Savunma Koleji, Almanya ve Türkiye askerî akademileri gibi uluslararası eğitim merkezlerinde uzmanlık ve hizmet içi eğitim programlarına dahil edilmiştir³⁹. Bu iş birliği, subay kadrolarının karargâh planlaması, modern operasyon yönetimi ve lojistik destek alanlarında ileri Avrupa tecrübelerini benimsemelerine imkân sağlamıştır.

NATO'nun Bakü'deki İrtibat Ofisi (2004) ve PfP Eğitim ve Öğretim Merkezi'nin (2002) faaliyete başlaması, Azerbaycan yüksek askerî eğitim kurumlarının programlarının NATO standartlarına uyumlu hale getirilme sürecini doğrudan desteklemiştir. Özellikle karargâh subaylarının yetiştirilmesi, operasyonel planlama ve uluslararası barışı koruma harekâtlarının yönetimi konularında düzenlenen eğitimler, subay kadrolarının meslekî yeterlilik düzeyinin yükselmesine önemli katkı sağlamıştır.

2000-2010 yılları arasında yüksek askerî okulların öğretim programları, ulusal askerî doktrin ve NATO standartlarının gerekliliklerine uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu yenilikler, çağdaş savaş koşullarında teknolojinin artan rolünü dikkate alarak subayların çok yönlü bir hazırlığa sahip olmalarını mümkün kılmıştır.

Eğitim planlarına NATO operasyon standartları, uluslararası insancıl hukuk, modern silah sistemleri ve siber güvenlik gibi derslerin dâhil edilmesi bu dönemin başlıca yeniliklerinden biri olmuştur⁴⁰. Ayrıca yabancı dil eğitiminin, özellikle İngilizce kurslarının yoğunlaştırılması, subayların uluslararası operasyonlara etkin katılımını sağlamayı amaçlamıştır.

Modernleşme aşamasında yüksek askerî eğitim kurumlarının maddi-teknik donanımı devlet bütçesi aracılığıyla önemli ölçüde güçlendirilmiştir. Bunun yanı sıra askerî bilimsel araştırma

³⁹ M. Məmmədzadə, "Azərbaycanda Ali Hərbi Təhsilin İnkişafının Tarixi-Pedaqoji Tədqiqi", Elmi Tədqiqat Beynəlxalq Elmi Jurnalı, Sayı 3 (2025), c. 5, s. 1520. -

⁴⁰ E. Hüseynli, *NATO Standartlarının Tədris Proqramlarına Tətbiqi*, Təhsil Nəşriyyatı, Bakü 2007, s. 44.

laboratuvarları kurularak modern savaş teknolojilerinin incelenmesi ve uygulanması için geniş imkanlar oluşturulmuştur.

Bilimsel araştırma faaliyetlerinin güçlendirilmesi, NATO ülkelerinin yüksek askerî eğitim modellerine entegrasyonun önemli bir bileşeni olmuştur. Azərbaycan Millî Savunma Üniversitesi bünyesinde kurulan Askerî Bilimsel Araştırma Enstitüsü, 2022 yılından itibaren uluslararası konferanslar, seminerler ve eğitim programları düzenlemeye başlamış ve böylece askerî bilim çevresinin uluslararası akademik alana entegrasyonunu sağlamıştır⁴¹.

2000-2010 yılları, Azərbaycan yüksek askerî eğitiminin NATO standartlarına uygun olarak modernleştirilmesi bakımından kritik bir dönem olmuştur. Bu süreçte devletin askerî eğitim politikası, uluslararası iş birliği, teknolojik gelişim ve ulusal güvenlik gereksinimlerinin dengelenmesi esasına dayalı olarak yürütülmüştür⁴². Sonuç olarak Azərbaycan subay kadrosu, modern operasyon yönetimi becerilerine sahip olmuş; öğretim programları uluslararası standartlara uyumlu hâle getirilmiş ve maddi-teknik altyapı çağdaş askerî eğitim gerekliliklerini karşılayacak düzeye ulaşmıştır.

Bu modernleşme süreci, ilerleyen yıllarda Azərbaycan'ın uluslararası barışı koruma harekâtlarına katılımını, 2010'lu yıllardan itibaren ordunun tamamen profesyonelleşmesini ve ulusal savunma sanayisinin gelişmesini sağlayan temel bir zemin oluşturmuştur.

5. Modern Dönem: Millî Savunma Üniversitesi ve Kapsamlı Gelişim (2010-günümüz)

Azərbaycan Cumhuriyeti'nde 2010 yılından itibaren yüksek askerî eğitimin gelişiminde yeni bir aşamanın başlaması, ülkenin genel millî güvenlik stratejisinin ve askerî yapılanma politikasının ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Bu dönem, önceki yıllarla karşılaştırıldığında yüksek askerî eğitimin yalnız nicel göstergeler bakımından değil, aynı zamanda niteliksel parametreler açısından da derin bir modernleşmeyi, uluslararası tecrübeye entegrasyonu ve millî-

⁴¹https://az.wikipedia.org/wiki/H%C9%99rbi_Elmi-T%C9%99dqiat_%C4%B0nstitutu.

⁴² R. Hüseynov, *Azərbaycan Ordusunun Modernləşdirilməsi və NATO ilə Əməkdaşlıq*, Şərq-Qərb Nəşriyyatı, Bakü 2011, s. 84.

manevî önceliklerin daha sistematik biçimde eğitim sürecine dahil edilmesini yansıtmaktadır. Azerbaycan'ın jeopolitik konumundaki değişiklikler (özellikle 2016 Nisan çatışmaları ve 2020 Vatan Muharebesi'nde kazanılan zafer) bu aşamada askerî personel yetiştirme sürecinin içeriğine ve yönetim mekanizmalarına doğrudan etki etmiştir.

Bu bağlamda, 2022 yılında Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın Fermanı ile Milli Savunma Üniversitesi'nin (MSÜ) kurulması, modern dönemin en önemli stratejik kazanımlarından biri olarak değerlendirilmektedir⁴³. MSÜ'nün tesis edilmesi yalnızca kurumsal bir değişim değil, aynı zamanda yüksek askerî eğitimin yapısal açıdan yeniden düzenlenmesi, yönetim ve öğretim modellerinin NATO standartlarına uyarlanması, bilimsel araştırma faaliyetlerinin genişletilmesi ve personel yetiştirmede yenilikçi yaklaşımların uygulanması açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Üniversitenin kurulmasıyla geçmişte farklı enstitü ve akademiler bünyesinde faaliyet gösteren eğitim kurumları, tek bir yönetim sistemi altında birleştirilerek daha esnek, verimli ve koordineli bir model oluşturulmuştur.

Modern dönemin temel özelliklerinden biri, askerî eğitimin stratejik planlama ve yönetim mekanizmalarının uluslararası deneyime dayalı olarak geliştirilmesidir. NATO ile ortaklık çerçevesinde yürütülen eğitim programları, ortak askerî tatbikatlar ve uzman değişim faaliyetleri; Azerbaycan yüksek askerî eğitim sisteminde modern komuta-kontrol becerilerinin, operasyonel planlama yöntemlerinin ve savunma planlaması konseptlerinin uygulanmasını teşvik etmiştir. Bu süreç sonucunda yüksek askerî okullarda öğretim programları yenilenmiş, askerî strateji, operasyon yönetimi, sibernetik ve bilgi güvenliği gibi alanlarda yeni uzmanlık programları oluşturulmuştur.

Millî Savunma Üniversitesi'nin faaliyetinde önemli yönelimlerden biri, bilimsel araştırma çalışmalarının geliştirilmesi olmuştur. Savunma biliminin farklı alanlarında (askerî psikoloji, modern silah sistemlerinin uygulanması, jeopolitik güvenlik ve stratejik planlama) yürütülen araştırmalar, elde edilen sonuçların ordunun muharebe kabiliyetinin artırılmasına yönlendirilmesini sağlamaktadır. Bu çerçevede, üniversite bünyesinde bilimsel merkezlerin, laboratuvarların ve modern simülasyon

⁴³ *Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Milli Müdafiə Universitetinin Yaradılması Haqqında" Fərmanı*, Bakü 2022.

teknolojilerine dayalı eğitim altyapılarının kurulması, yüksek askerî eğitimin teorik ve pratik yönlerinin bütünleşmesine hizmet etmektedir.

Yüksek askerî eğitimin millî ideolojik temellerle güçlendirilmesi modern dönemin bir diğer önemli yönünü oluşturmaktadır. Millî Savunma Üniversitesi ve diğer askerî eğitim kurumlarında Azerbaycanlılık ideolojisi, Vatan Muharebesi'nin dersleri ve millî kahramanlık örneklerinin öğretim programlarına dâhil edilmesi, kursiyerlerin yalnızca profesyonel asker olarak değil, aynı zamanda yüksek millî-manevî değerlere sahip, vatansever bireyler olarak yetiştirilmesini hedeflemektedir. Bu yaklaşım, devletin askerî eğitimde millî kimlik ile uluslararası standartların sentezine verdiği önemi açık biçimde ortaya koymaktadır.

Aynı zamanda modern dönemde, savunma sanayi ile yüksek askerî eğitim kurumları arasındaki iş birliği yeni bir düzeye ulaşmıştır. Savunma Sanayi Bakanlığı ile üniversite arasında imzalanan iş birliği protokolleri, modern teknolojilerin uygulanması, insansız hava araçları, siber savunma sistemleri ve yapay zekâ temelli askerî uygulamaların araştırılması yönünde ortak projelerin gerçekleştirilmesine olanak tanımıştır⁴⁴. Bu işbirliği, gelecekte modern teknolojik savaşların gereklerine uygun yüksek nitelikli subay kadrolarının yetiştirilmesi için bilimsel ve pratik bir temel oluşturmaktadır.

Genel olarak, 2010 yılından itibaren (özellikle Millî Savunma Üniversitesi'nin kurulmasından sonra) gerçekleştirilen kapsamlı reformlar, Azerbaycan yüksek askerî eğitim sistemini bölgesel ve uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir konuma taşımıştır. Bu gelişme eğilimi, ülkenin savunma stratejisinin güçlendirilmesi, ordu yapılanmasının bilimsel–metodik temellere dayalı olarak yönetilmesi ve gelecek nesil askerî personelin yüksek profesyonellik düzeyinde yetiştirilmesi bakımından stratejik bir önem taşımaktadır.

6. Genel Değerlendirme

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yüksek askerî eğitim sisteminin 100 yıllık gelişim süreci göstermektedir ki, bu alan ülkenin devletçilik gelenekleri, jeopolitik ortamı ve millî güvenlik gereksinimleriyle

⁴⁴ Azərbaycan Respublikası Müdafiə Sənayesi Nazirliyi, *Müdafiə Sənayesi və Ali Təhsil Üzrə Əməkdaşlıq Protokollarına dair İllik Hesabat*, Bakü 2024.

yakından bağlantılı olarak aşamalı, ancak istikrarlı biçimde şekillenmiştir. 1918-1920 yıllarının kısa fakat stratejik öneme sahip Cumhuriyet döneminden başlayarak, Sovyet yönetiminin merkezîleşmiş modeline, bağımsızlığın ilk yıllarındaki kurumsal arayışlara ve 21. yüzyıldaki NATO standartlarına dayalı modernleşme süreçlerine kadar uzanan bu gelişim çizgisi, yalnızca askerî personel yetiştirme sürecinin değil, aynı zamanda millî güvenlik konseptinin evrimini de yansıtmaktadır. Bu uzun süreli sürecin analitik değerlendirmesi hem kurumsal hem de içeriksel bakımdan önemli sonuçlar çıkarmaya imkân vermektedir.

Bir yandan, Sovyet döneminde şekillenen yönetim yapıları ve eğitim gelenekleri, bağımsızlık sonrasında ilk aşamada önemli bir temel işlevi görmüştür. Sovyet sisteminden miras kalan bilimsel-metodik altyapı ve disiplin anlayışı, yeni kurulan ulusal ordunun personel temininde kısa vadede istikrar sağlamıştır⁴⁵. Öte yandan, bu modelin ideolojik içeriği ve merkezî yönetim mekanizmaları, 1990'lı yılların başlarında millî askerî eğitim sisteminin modernleşmesini yavaşlatan etkenlerden biri olmuştur. Bu sebeple bağımsızlığın ilk 10 yılında gerçekleştirilen reformlar, esas olarak Sovyet eğitim mirasının ulusal ve çağdaş gereksinimlere uyarlanması yönünde yürütülmüştür⁴⁶.

2000 yılından sonraki dönem açık biçimde göstermiştir ki, askerî eğitimin modernleştirilmesi yalnızca personel yetiştirmeye sınırlı kalmamalı; stratejik yönetim, savunma sanayi ile entegrasyon ve uluslararası güvenlik yapılarıyla iş birliği gibi çok yönlü alanları da kapsamalıdır. NATO'nun Savunma Eğitiminin Geliştirilmesi Programı (DEEP), ortaklık planları ve müşterek tatbikatlar; Azerbaycan yüksek askerî eğitiminde komuta-kontrol becerilerinin geliştirilmesi, karar verme süreçlerinin optimize edilmesi ve modern muharebe teknolojilerinin öğretilmesi açısından önemli katkılar sağlamıştır⁴⁷. Bu süreç, yüksek askerî eğitim kurumlarının uluslararası rekabet gücünü

⁴⁵ R. Quliyev, *Sovet Hərbi Təhsil Sisteminin Azərbaycan Modelinə Təsiri*, Azərnaşr, Bakü 2019, s. 83-92.

⁴⁶ N. Məmmədli, *Müstəqillik Dövründə Hərbi Təhsil Siyasəti*, Aspoliqraf Nəşriyyatı, Bakü 2020, s. 48.

⁴⁷ M. Məmmədzadə, “*Azərbaycanda Hərbi Təhsilin İnkişafının Tarixi Mərhələləri*”, *Xəbərlər Məcmuəsi*, Sayı 12 (2025), c. 2, s. 37-43.

artırmış ve öğretim içeriğinin yenilikçi yaklaşımlar temelinde güncellenmesini teşvik etmiştir.

Mevcut dönemde, özellikle Millî Savunma Üniversitesi'nin kuruluşundan sonra elde edilen sonuçlar göstermektedir ki, yüksek askerî eğitim sistemi artık yalnızca personel yetiştiren bir yapı olmaktan çıkmış; askerî bilimin gelişimini sağlayan, savunma stratejisinin bilimsel-teorik temellerini oluşturan kompleks bir merkez haline gelmiştir. Üniversite bünyesinde kurulan bilimsel araştırma laboratuvarları, modern simülasyon merkezleri, siber güvenlik ve bilgi savaşı alanındaki yeni uzmanlık programları, XXI. yüzyılın karmaşık güvenlik meydan okumalarına yanıt verebilecek stratejik bir temel oluşturmuştur. Bununla birlikte, analitik değerlendirmeler göstermektedir ki, yüksek askerî eğitim sisteminin tam anlamıyla çağdaş bir modele dönüşmesi için hala çeşitli zorluklar mevcuttur.

Birincisi, hızla değişen jeopolitik ortam ve teknolojik yenilikler, yüksek askerî eğitim kurumlarından sürekli uyum sağlama kabiliyeti talep etmektedir. Yapay zekâ, insansız hava araçları ve siber savaş teknolojilerinin hızlı gelişimi, öğretim programlarının sürekli güncellenmesini ve bu alanlarda bilimsel-araştırma kapasitesinin güçlendirilmesini zorunlu kılmaktadır⁴⁸. İkincisi, uluslararası iş birliği çerçevesinde kazanılan deneyimlerin millî ideolojik önceliklerle dengelenmesi özel bir dikkat gerektirmektedir. Bu bağlamda, millî–manevi değerlerin ve Azerbaycan'ı yüceltme ideolojisinin eğitim programlarında korunması, çağdaş askerî eğitim politikasının temel stratejik yönlerinden biri olarak kalmalıdır⁴⁹.

Gelecek perspektifinden bakıldığında, yüksek askerî eğitimin gelişiminde birkaç öncelikli yön belirlenmektedir. Her şeyden önce, savunma sanayi ile daha sıkı entegrasyon, bilimsel araştırma faaliyetlerinin pratik sonuçlara dönüştürülmesini sağlayacaktır. Bu durum özellikle yerli üretim olan modern silah ve teknolojilerin öğretim süreçlerine entegre edilmesi açısından önem taşımaktadır. İkinci olarak, uluslararası güvenlik örgütleriyle iş birliğinin genişletilmesi (özellikle NATO ve Bağlantısızlar Hareketi çerçevesinde yürütülecek ortak eğitim

⁴⁸ S. Bayramov, *Süni İntellekt və Hərbi Stratejiya*, Bilim Nəşriyyatı, Bakü 2021, s. 83.

⁴⁹ R. İsmayılov, “*Hərbi Təhsildə Milli İdeoloji Xəttin Qorunması Problemləri*”, *Müdafiə və Təhlükəsizlik*, Sayı (2022), s. 15-28.

ve değişim programlarının artırılması) subay kadrolarının küresel standartlara uygun profesyonel eğitim düzeyini daha da güçlendirecektir. Üçüncü olarak, yüksek askerî eğitimde dijitalleşme ve uzaktan eğitim teknolojilerinin geliştirilmesi, bölgesel çatışma tecrübelerine dayalı simülasyon programlarının uygulanması, eğitim süreçlerinin verimliliğini önemli ölçüde artırabilir.

Sonuç olarak, Azerbaycan yüksek askerî eğitim sistemi artık yalnız ülke içinde değil, bölgesel ölçekte de stratejik bir örnek model olarak değerlendirilebilecek bir düzeye ulaşmıştır. Bu alanın gelecekteki gelişimi ise millî güvenlik politikasının, askerî teknolojilerin ve uluslararası güvenlik mimarisinin yeni taleplerine esnek biçimde uyum sağlama kapasitesine bağlı olacaktır. Yüksek askerî eğitimin sürekli modernleştirilmesi, bilimsel-metodik temelin güçlendirilmesi ve millî kimliğin korunması, XXI. yüzyılda Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri'nin savunma potansiyelinin başlıca garantörlerinden biri olarak önemini sürdürecektir.

Sonuç

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yüksek askerî eğitimin yüz yıllık gelişim süreci göstermektedir ki, bu alan ülkenin ulusal güvenlik stratejisinin ayrılmaz bir bileşeni olarak şekillenmiş ve her dönemde siyasî, askerî ve teknolojik değişimlere uyumlu biçimde gelişmektedir. Erken Cumhuriyet döneminde (1918-1920) millî subay kadrolarının yetiştirilmesine yönelik girişimler, bağımsız askerî eğitim sisteminin fikri temellerini oluşturmuş; Sovyet yönetimi yıllarında ise bu alan merkezileştirilmiş, ideolojik çerçeveye alınmış planlı bir gelişim modeline dönüştürülmüştür. Her ne kadar Sovyet döneminin yönetim ve öğretim tecrübesi bağımsızlığın ilk yıllarında önemli bir temel işlevi görmüşse de söz konusu dönemin ideolojik sınırlamaları millî nitelikli kadro yetiştirmenin önünü kısıtlamıştır. 1991 yılından itibaren gerçekleştirilen reformlar bu sınırlamaların aşılmasına, millî değerlerin ve devletçilik ilkelerinin askerî eğitimin özüne dönüştürülmesine imkan sağlamıştır.

XXI. yüzyılda Azerbaycan'ın yüksek askerî eğitimi, yalnızca bağımsız devletin personel teminini sağlayan bir yapı olmaktan çıkarak, bölgesel güvenlik sisteminde önemli bir entelektüel ve stratejik merkez konumuna gelmiştir. 2000'li yıllardan itibaren NATO standartlarının

uygulanması, uluslararası askerî işbirliğinin genişlemesi ve modern yönetim mekanizmalarının öğretime entegrasyonu, yüksek askerî eğitimin içeriğinde niteliksel olarak yeni bir aşama yaratmıştır. Bu süreç hem teorik bilgilerin hem de pratik becerilerin uluslararası güvenlik ortamının gereksinimlerine uyumlaştırılmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle 2020 Vatan Savaşı’nda Azerbaycan ordusunun kazandığı stratejik zafer, yüksek askerî eğitim sisteminde gerçekleştirilen modernleşme ve kadro hazırlığı reformlarının uygulama açısından yüksek verimlilik sağladığını açık biçimde ortaya koymuştur.

Günümüz aşamasında (Millî Savunma Üniversitesi’nin kurulmasıyla birlikte) yüksek askerî eğitim sistemi daha komplike ve kurumsal bir düzeye yükselmiştir. Bu yeni model yalnızca personel yetiştirmekle sınırlı kalmayıp, savunma biliminin gelişimini, teknolojik yeniliklerin uygulanmasını ve millî-manevi değerlerin korunmasını bütünleştiren bir stratejik merkez rolünü üstlenmiştir. Üniversitede oluşturulan bilimsel araştırma laboratuvarları, simülasyon merkezleri, siber güvenlik ve yapay zekâ alanındaki uzmanlaşmalar Azerbaycan’ın gelecekteki savaş ve güvenlik tehditlerine yanıt verebilmesi için gerekli entelektüel ve teknolojik temeli sağlamaktadır. Bu durum aynı zamanda Azerbaycan yüksek askerî eğitiminin bölgesel bir model olarak sunulmasına ve ülkenin uluslararası bilimsel-askerî söylemde konumunun güçlendirilmesine zemin hazırlamaktadır.

Bununla birlikte, geleceğe yönelik perspektifler bir dizi stratejik görevin çözümünü zorunlu kılmaktadır. Her şeyden önce, küresel ölçekteki teknolojik dönüşümlerin hızı, öğretim programlarının sürekli güncellenmesini, yeni askerî teknolojiler üzerine bilimsel araştırmaların genişletilmesini ve dijital altyapının güçlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Aynı zamanda, uluslararası deneyimlerin benimsenmesiyle millî ideolojik önceliklerin dengeli biçimde korunması da önem taşımaktadır. Yüksek askerî eğitim sistemi, millî-manevî değerlerin ve Azerbaycanı yüceltme ideolojisinin korunmasını uluslararası standartlar ve modern teknolojilerle uyumlu hale getirerek devletin güvenlik politikasına uzun vadeli stratejik destek sağlamalıdır.

Genel olarak, Azerbaycan yüksek askerî eğitiminin tarihsel gelişim dinamiği, bu alanın ülkenin savunma kapasitesinin güçlendirilmesi, bölgesel istikrarın sağlanması ve küresel güvenlik ortamında bağımsız konumunun pekiştirilmesi için önemli bir entelektüel

ve stratejik kaynak olduğunu kanıtlamaktadır. Gelecekte savunma sanayi ile daha sıkı entegrasyon, NATO ve diğer uluslararası kuruluşlarla iş birliğinin derinleştirilmesi, bilimsel araştırma potansiyelinin güçlendirilmesi; yüksek askerî eğitimin kalite göstergelerini yükseltmek ve Azerbaycan'ın savunma stratejisine entelektüel destek sağlamak bakımından belirleyici bir rol oynayacaktır. Sonuç olarak, yüksek askerî eğitim ülkenin millî güvenlik sisteminin personel alt yapısı olmakla beraber, stratejik, bilimsel ve teorik dayanak olarak XXI. yüzyılın karmaşık jeopolitik meydan okumalarına yanıt veren sürdürülebilir ve geliştirilebilir bir gelişim modeline dönüşmektedir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Araştırma ve İnceleme Eserleri / Secondary Sources

- “Lider”, *Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası*, c. 1, Bakü 2004
- ABBASOV, Ş., *Azərbaycan Hərbi Təhsilində Xarici Dil Hazırlığı*, Qafqaz Universiteti Nəşrləri, Bakü 2006
- ALIYEVA, G., *Frunze Hərbi Akademiyası və Azərbaycanlı Məzunlar*, Təhsil Nəşriyyatı, Bakü 2019
- ALIYEVA, G., *Gəncə Hərbi Məktəbi Layihəsi (1919)*, Elm və Təhsil Nəşriyyatı, Bakü 2021
- ALİYEV, A., *Sovetləşmə Dövründə Azərbaycanın Hərbi Quruculuğu*, Elm Nəşriyyatı, Bakü 2016
- ALİYEV, N., *Azərbaycan Respublikasında Hərbi Təhsil Sisteminin İnkişaf Mərhələləri*, Elm Nəşriyyatı, Bakü 2014
- Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamentinin Qərarları (1918-1920)*, Azərnəşr, Bakü 1998
- Azərbaycan Respublikası Müdafiə Sənayesi Nazirliyi, *Müdafiə Sənayesi və Ali Təhsil Üzrə Əməkdaşlıq Protokollarına Dair İllik Hesabat*, Bakü 2024
- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Milli Müdafiə Universitetinin Yaradılması Haqqında” Fərmanı*, Bakü 2022
- Azərbaycan Respublikasının Hərbi Doktrinası*, Bakü 2005
- Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Konsepsiyası*, Bakü 2005
- Azərbaycan SSR Müdafiə Komissarlığının Arxiv Materialları (1941-1945)*, Bakü 2005
- BAYRAMOV, S., *Süni İntellekt və Hərbi Strategiya*, Elm Nəşriyyatı, Bakü 2021
- HÜSEYNLİ, E., *NATO Standartlarının Tədris Proqramlarına Tətbiqi*, Təhsil Nəşriyyatı, Bakü 2007
- HÜSEYNOV, R., *Azərbaycan Ordusunun Modernləşdirilməsi və NATO ilə Əməkdaşlıq*, Şərq-Qərb Nəşriyyatı, Bakü 2011
- HÜSEYNOV, R., *Milli Ordunun Formalaşması (1918–1920)*, Şərq-Qərb Nəşriyyatı, Bakü 2015

- İSMAYILOV, R., “Hərbi Təhsildə Millî İdeoloji Xəttin Qorunması Problemləri”, *Müdafiə və Təhlükəsizlik*, Sayı (2022), 15-28
- İSMAYILOV, V., *Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti və Hərbi İslahatlar*, GDU, Gəncə 2020
- İSMAYILOV, V., *Azərbaycanlı Generallar: Sovet Dövrü*, Elm və Təhsil, Bakü 2017
- KASIMOV, A., *Sovet İdeologiyası və Hərbi Təhsil*, Şərq-Qərb Nəşriyyatı, Bakü 2011
- KERİMOV, S., *Azərbaycanskiye ofitseri v voyennih akademiyah SSSR*, “Nauka”, Moskva 1987
- KERİMOV, S., *Voennoe obrazovanie na Kavkaze v period çarskoy Rossii*, «Nauka», Moskva 1985
- KƏRİMOV, S., *Hərbi Təhsil Müəssisələrinin Maddi-Texniki Modernləşdirilməsi*, Təhsil Nəşriyyatı, Bakü 2009
- QULİYEV, E., *Sovet Dövründə Hərbi Təhsil Siyasəti*, Təhsil Nəşriyyatı, Bakü 2010
- QULİYEV, R., *Sovet Hərbi Təhsil Sisteminin Azərbaycan Modelinə Təsiri*, Azərnəşr, Bakü 2019
- MEHDİYEV, V., *Milli Hərbi Doktrina və Tədris İslahatları*, Bilim Nəşriyyatı, Bakü 2008
- MEHDİYEV, V., *Müharibə illərində Azərbaycanlı Zabitlərin Fəaliyyəti*, Qanun Nəşriyyatı, Bakü 2015
- MƏMMƏDLİ, A., *Müstəqillik illərində Azərbaycan Zabit Korpusunun Formalaşması*, Şərq-Qərb nəşriyyatı, Bakü 2011
- MƏMMƏDLİ, A., *Sovet Dövründə Azərbaycanlı Zabitlər*, Şərq-Qərb Nəşriyyatı, Bakü 2011
- MƏMMƏDLİ, N., *Müstəqillik Dövründə Hərbi Təhsil Siyasəti*, Aspoliqraf Nəşriyyatı, Bakü 2020
- MƏMMƏDOV, T., *Bakı Ali Ümumqoşun Komandanları Məktəbinin Tarixi*, Azərnəşr, Bakü 2018
- MƏMMƏDOV, T., *Cümhuriyyət Dövründə Hərbi Siyasət*, Qanun Nəşriyyatı, Bakü 2018
- MƏMMƏDOV, T., *Müstəqil Azərbaycanın Hərbi Təhsil Strategiyası*, Təhsil Nəşriyyatı, Bakü 2001

MƏMMƏDZADƏ, M., “Azərbaycanda Ali Hərbi Təhsilin İnkişafının Tarixi-Pedaqoji Tədqiqi”, Elmi Tədqiqat Beynəlxalq Elmi Jurnalı, Sayı 3 (2025), c. 5, 15-20

MƏMMƏDZADƏ, M., “Azərbaycanda Hərbi Təhsilin İnkişafının Tarixi Mərhələləri”, *Xəbərlər Məcmuəsi*, Sayı 12 (2025), c. 2, 37-43

RÜSTEMOV, İ., *Böyük Vətən Müharibəsi illərində Hərbi Kadr Hazırlığı*, Elm və Təhsil Nəşriyyatı, Bakü 2020

ŞİXALİYEV, N., *Nuru Paşa və Qafqaz İslam Ordusu*, Təhsil Nəşriyyatı, Bakü 2014

Türkiyə Respublikası Hökuməti ilə Azərbaycan Respublikası Hökuməti Arasında Hərbi Təhsil Üzrə Əməkdaşlıq Müqaviləsinin Təsdiq Edilməsi Barədə Qanun, 1993

YILMAZ, H., *Osmanlı-Azərbaycan Hərbi Təcrübəsi*, Atatürk Araştırmaları Mərkəzi, Ankara 2015

İnternet Kaynakları / Online Sources

Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələri haqqında AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI QANUNU. 29.12.2017.

<https://e-qanun.az/framework/37672>

Heydər Əliyev adına Hərbi İnstitut – Vikipedi

https://az.wikipedia.org/wiki/Heyd%C9%99r_%C6%8Flijev_ad%C4%B1na_H%C9%99rbi_%C4%B0nstitut

Hərbi Elmi Tədqiqat İnstitutu – Vikipedi

https://az.wikipedia.org/wiki/H%C9%99rbi_Elmi-T%C9%99dqiqat_%C4%B0nstitutu

Extended Summary

The article provides a comprehensive analysis of the multi-stage historical development dynamics of higher military education in Azerbaijan and scientifically substantiates its significance in the context of state-building, national security policy, and international military cooperation. The study systematically examines the evolution of military education through four main stages: the Republic period (1918–1920), the Soviet era (1920–1991), the post-independence transition stage (1991–2000), and the modernization phase (from the 2000s to the present).

The main objectives of the research are to determine the developmental trajectory of Azerbaijan's higher military education system, to elucidate the content of institutional transformations, and to identify the functional role of higher military education in the state's contemporary security strategy. The findings reveal that changes in military education were not limited to the improvement of the instructional process but were directly linked to the development of national statehood ideology, army building, and defense science.

The article traces the origins of Azerbaijan's military education back to the Azerbaijan Democratic Republic period. Between 1918 and 1920, along with the process of national army formation, initial steps were taken to train officers: the Ministry of War was established, and officer training courses were organized within the young state's limited resources. This period laid the ideological and organizational foundations for the formation of the national officer corps, which played a crucial formative role for subsequent stages.

With the sovietization of Azerbaijan in 1920, military education was subordinated to the USSR's unified ideological system, and the training of national military personnel was conducted within the Soviet model. Following the restoration of state independence in 1991, Azerbaijan's higher military education entered an entirely new phase. The intensification of the Karabakh conflict and the tense military-political environment in the region heightened the necessity of training the country's own officer corps. The primary objective of this period was not only to establish independent military education structures but also to introduce new training methods based on national values, the ideology of Azerbaijani identity, and international experience. Cooperation

agreements signed with the Republic of Türkiye enabled young officers to pursue their studies at foreign academies, thereby marking a milestone in the development of national military personnel.

Since the 2000s, the military education policy of the Republic of Azerbaijan has entered a qualitatively new stage. NATO standards were implemented, curricula were modernized, and modern simulation and management technologies were integrated into training, all bringing higher military education closer to international standards. The Azerbaijan Higher Military School, the Military Academy, and other institutions carried out significant reforms in their educational structures. During this period, higher military education evolved into a complex system that not only provided officer training for the armed forces but also supported military scientific research and the development of strategic decision-making based on scientific principles.

The article particularly emphasizes that the modernization policy implemented since 2010 has introduced substantial institutional changes in higher military education. In the modern stage, the higher military education system no longer serves solely the function of officer training for the armed forces. It performs a multifaceted mission encompassing the advancement of defense science, the application of military technologies, the enhancement of psychological preparedness, and the preservation of national and moral values. The Patriotic War of 2020 and its outcomes necessitated the integration of new training models based on practical experience into military education. The inclusion of combat experience intensified tactical exercises, and real operational analysis into curricula led to significant qualitative changes in this field.

In the conclusion, the article emphasizes that higher military education in Azerbaijan today constitutes an integral part of the independent state's security system, national ideology, and defense science. Its development is accompanied not only by internal reforms but also by integration into the international military education space. From the perspective of future prospects, key priorities include strengthening scientific-research capacity, expanding the application of innovative technologies in training, and adapting international experience to the national model.

Overall, the article demonstrates that the higher military education system in Azerbaijan has, throughout its historical evolution, become one of the ideological pillars of national statehood. Over time, it has transformed from an officer training mechanism into a multi-level institution combining strategic thinking, scientific creativity, and the preservation of national and moral values. In this regard, the system of higher military education represents a crucial scientific-pedagogical foundation for the defense power, national security policy, and international cooperation potential of the Republic of Azerbaijan in the modern era.